

učestalosti bilo obima, na strani srpske nacionalne manjine u Hrvatskoj. I u ovome Zborniku čak su četiri radnje koje se izravno i u cijelosti bave srpskom zajednicom u Hrvatskoj: dr. sc. Saše Markovića *Diskurs o nacionalnom identitetu Srba u Hrvatskoj početkom 90-ih godina prošlog veka* (str. 57-73), zatim dr. sc. Davora Paukovića *Priprema rata: proslava 600. obljetnice Kosovske bitke kod Knina u srpnju 1989.* (str. 161-180), dr. sc. Ivana Balte *Promjene u školskom sustavu za srpsku narodnosnu zajednicu u Hrvatskoj (1991-2011) s posebnim osvrtom na nastavu povijesti i na školske sustave u Hrvatskoj u 19. i 20 st.* (str. 195-210) te prof. Drage Župarića Iljića *Razmatranje predstavnika zagrebačkih Srba o prekograničnoj suradnji Srba u Hrvatskoj sa Srbijom* (str. 269-287).

Tim prije se navedeno čini problematičnim iz razloga što istodobno i gotovo posve izostaje u tematiziranju ukupnih hrvatsko-srpskih odnosa elaboracija hrvatskoga segmenta u Srbiji, što je posebno osjetljivo kada je riječ i o hrvatsko-srpskom ratu s konca prošlog stoljeća. Konkretno, na primjer, u radnji se dr. sc. Vesne Ivanović *Izbjeglice – dvadeset godina poslije* (str. 249-268) pitanje izbjeglih i protjeranih Hrvata iz Vojvodine u Republiku Hrvatsku uopće ne spominje! S druge strane, u spomenutoj radnji dr. sc. Janko Veselinović, *Ostvarivanje manjinskih i statusnih prava Srba u Republici Hrvatskoj i Hrvata u Republici Srbiji sa aspekta evropskih integracija ovih djevu zemalja*, osim što je problematici Srba u Hrvatskoj posvećeno gotovo 14 stranica a Hrvatima u Srbiji nepune četiri, postoji i jedan broj netočnosti (npr. da se „sve nadležne institucije u Srbiji odnose ozbiljno“ glede

rješavanja pitanja tiskanja udžbenika za nastavu na hrvatskom jeziku – str. 245; da je „pitanje informisanja hrvatske nacionalne manjine rešeno na adekvatan način“ – str. 246) i jednostranosti (npr. da je opadanje broja Hrvata posljedica straha – str. 243; stavovi oko „bunjevačkog pitanja“ – str. 247; način rješavanja „zagarantiranoga mandata“ putem „prirodnog praga“ – str. 247), što naravno pridonosi iskrivljenju slike o društvenom položaju i problemima Hrvata u Vojvodini. U tomu, naime, nalazimo i najveći nedostatak ovoga Zbornika – izostanku i iskrivljenim sadržajima koji se odnose na Hrvate u Vojvodini u kontekstu ukupnih hrvatsko-srpskih odnosa.

Tomislav Žigmanov

Franjevačka književnost u Bosni u XVIII. stoljeću, edicija „Stoljeća hrvatske književnosti“, knjiga br. 109, prir. Marko Karamatić, Matica hrvatska, Zagreb 2011., 472 str.

Opće je poznato kako je veliki dio kulturne i duhovne povijesti Hrvata u ugarskome Podunavlju, napose onaj s konca XVII. i tijekom cijeloga XVIII. stoljeća, vezan uz djelovanje Reda male braće, to jest franjevaca. Radeći ne samo na pastoralnome planu u svojim samostanima u Budimu, Baču, Baji, Mohaču, Somboru, Petrovaradinu..., na ovome je području djelovanje franjevaca bilo, u organizacijskom smislu, vezano uz provinciju Bosne Srebrene do 1757. godine, kada se, zbog geopolitičkih i razloga bolje i učinkovitije funkcionalnosti, od nje odvajaju prekosavski i prekodunavski samostani osnutkom provincije sv. Ivana Kapistrana.

Pa ipak, bez obzira na gore iznesenu opće poznatu činjenicu o bogatome franjevačkom kulturnom nasljeđu ovdašnjih Hrvata, obim, vrsta i sadržaji toga nasljeđa za Hrvate koji danas žive u Vojvodini, što čini se vrijedi i za one u Mađarskoj, još uvijek nisu dovoljno poznati. To osobito vrijedi za, nedvojbeno, prostorno najrazgranatije i kulturno-duhovno najbogatije razdoblje djelovanja franjevaca – ono u XVIII. stoljeću. Drugim riječima, književna, filozofska, teološka i druga djela koja su stvarali franjevački redovnici od Budima na sjeveru do Petrovaradina i Zemuna na jugu, zadržimo se samo na ovoj zemljopisnome području koje danas pripada Mađarskoj i Srbiji, nisu čak ni u elementarnom obliku postali dio popudbinskih sastavnica u kulturnoj memoriji ovdašnjih Hrvata.

To je zacijelo posljedica činjenice što suvremene institucije sjećanja u kulturnom prostoru Hrvata u Vojvodini još uvijek nisu u dovoljnoj mjeri razvijene. Isto tako, u tome se nalazi i glavni razlog zbog čega izostaju i reobjave ovih djela,

njihovo svestranije tematiziranje u okviru kulturno-povijesnih rasprava i studija te obuhvatnije valorizacije unutar napora koji smjeraju k vlastitim cjelovitim književno-povijesnim prikazima. Istina, djela Ante Sekulića i Franje Emanuela Hoška o franjevačkoj kulturnoj baštini među Hrvatima u ugarskom Podunavlju u tomu su pohvalni izuzeci, no ona, izdavana poglavito u Hrvatskoj, osim preskromne dostupnosti u Vojvodini, još uvijek, s obzirom na bogatstvo i vrijednost toga nasljeđa, nisu dostatna.

U tom smislu, knjiga *Franjevačka književnost u Bosni u XVIII. stoljeću*, objavljena u ediciji „Stoljeća hrvatske književnosti“ središnjice Matice hrvatske u Zagrebu kao 109. po redu, nadomješta spomenute nedostatke, napose u dijelu koji se odnosi na cjelovite panoramske prikaze ove književnosti.¹ Naime, u njoj je priređivač Marko Karamatić, profesor na Franjevačkoj teologiji u Sarajevu, donio izbor iz književnih opu-

¹ Napominjemo da je sarajevski ogranak Matice hrvatske, u svojoj ediciji „Hrvatska književnost u Bosni i Hercegovini u 100 knjiga“, objavio 2005. knjigu „Hrvatska književnost Bosne i Hercegovine od XIV. do sredine XVI-II. stoljeća“, koju je priredio prof. dr. sc. Ivo Pranjković, a sljedeće, 2006. godine, knjigu „Hrvatska književnost Bosne i Hercegovine od sredine XVIII. stoljeća do konca XIX. stoljeća“, koju je priredio prof. dr. sc. Marko Karamatić. Budući da obje donose panoramske prikaze književnosti koja je isključivo vezana uz franjevce Bosne Srebrene, i za njih onda vrijedi navedeni kvalifikativ. Ne bez razloga ističemo kako niti jedna nije bila, čak ni s osnovnim informacijama, zabilježena u javnosti među Hrvatima u Vojvodini u vrijeme kada su objavljene, što je posljedica, s jedne strane, preuske percepcijske raspoloživosti tadašnjih gospodara hrvatskih kulturnih prostora u Vojvodini, a s druge strane snažne fragmentiranosti i slabe autoprezentacije regionalnih hrvatskih kultura!

sa 18 franjevaca – Stjepana Margitića, Ivana Stražemanca, Tome Babića, Lovre Bračuljevića, Marijana Lekušića, Stipana Badrića, Jeronima Filipovića, Antuna Bačića, Filipa Lastrića, Petra Kneževića, Nikole Lašvanina, Marka Dobretića, Bone Benića, Emerika Pavića, Jerolima Lipovčića, Marijana Bogdanovića i Vice Vicića, od kojih je jedan broj rođenjem (Bračuljević i Pavić – obojica su rođena u Budimu), a drugi svojim djelovanjem (Stražemanac, Bačić i Lipovčić) vezan uz ugarsko Podunavlje.

Kako u „Predgovoru“ navodi priređivač Marko Karamatić, inače također franjevački redovnik Bosne Srebrene, hrvatska je književnost cijeloga XVIII. stoljeća uglavnom duhovnoga karaktera, pa je takva i onda morala biti i ona koja se stvarala među franjevcima. „Po svojim intencijama ima primarno praktično-odgojni i poučni karakter. Pisana je s nakanom da poučava i odgaja ljude, odnosno svoje čitatelje kojima je bila namijenjena“ (str. 15), konstatira Karamatić. Kada je, pak, riječ o književnim vrstama, osim prozних djela nabožnoga sadržaja – poglavito je riječ o propovjedničkom i katekizamskom štivu, u XVI-II. stoljeću u franjevačkih se spisatelja javljaju i prvi ozbiljniji historiografski pokušaji (npr. Stražemanac i Pavić), zatim kronike (npr. Lašvanin) i pjesničke forme (npr. Babić i Vicić), čija je umjetnička relevantnost respektabilna.

Knjiga počinje informativno bogatim predgovorom priređivača (str. 9-28), u kojemu autor iznosi osnovne povijesne činjenice toga vremena te ukazuje na povijest književnosti među bosanskim franjevcima i glavne značajke. Nakon toga slijede cjelovite biobibliografije 18 zastupljenih franjevačkih autora (str.

29-52), kratki „Ljetopis franjevačke književnost u Bosni 1650-1796“ (str. 53-56) i bogati popis „Izvoru i važnije literature“ (str. 57-94). Osim preglednosti u iznošenju sadržaja, uvodne priloge krasi i činjenična pouzdanost, što je posljedica autorove izuzetne upućenosti u problematiku. Naravno, svrha je ovoga propedeutičkoga dijela, koji je obima od blizu stotinu stranica, donijeti čitatelju osnovne informacije kako o samoj književnosti koja je predstavljena putem izbora iz opusa, tako i o samim autorima. Budući da je, pak, riječ o panoramskome pregledu iz bogatog književnog nasljeđa, priređivač se odlučio objaviti i pozamašni popis „važnije literature“, što, naravno, može biti od koristi svakome istraživaču ove dionice hrvatske književnosti.

Obimom, pak, najveći dio knjige (str. 97-450) donosi izbore iz književnih opusa spomenutih franjevaca. Riječ je ili o samostalnim djelima (najčešće je riječ o pjesmama) ili o dijelovima većih cjelina (dakako, riječ je o proznim uradcima). Radi lakšega čitanja, priređivač je objavljivanje ovoga izbora iz franjevačke književnosti nastale u XVIII. stoljeću prilagodio današnjoj ortografiji. Na koncu, u „Prilozima“, knjiga donosi priređivačeve kratke „Napomene“, u kojima se jasno za svakog zastupljenog autora navodi koji su ulomci ili dijelovi većih cjelina objavljeni iz njegova opusa (str. 453-455), zatim „Tumač imena i izraza“ (str. 456-462) te „Rječnik“ manje poznatih riječi (str. 463-472).

Čini nam se također važnim ukazati skupa s priređivačem na sljedeće. Unatoč tomu što je ova književnost bila u sadržajnom smislu poglavito nabožna i što joj je temeljna svrha bila određena

vjerskim pobudama i potrebama, ova je književnost imala i svoj daleko širi kulturni utjecaj – sudjelovala je, kako ističe Karamatić, „u pokretanju duhovnih integracijskih tijekova u hrvatskome narodu, u povezivanju regionalnih književnosti, standardizaciji jezika, i, konačno, dubljem povezivanju razdvojenih dijelova hrvatskoga etničkog korpusa“ (str. 28). U tome kontekstu, a sukladno današnjim izazovima mjesne hrvatske kulture u Vojvodini, koja baštini upravo književnost s takvim, neknjiževnim, funkcijama iz povijesti, valja ukazati i na sljedeće: iz rakursa aktualnih identitetskih prijepora s kojima se suočavaju Hrvati u Vojvodini, koje joj nameću prije svega pojedini činitelji srbijanskoga kulturnog i znanstvenog prostora, ova knjiga nedvojbeno potvrđuje uključenost ovdašnjih Bunjevaca i Šokaca u ondašnji hrvatski kulturni prostor. Drugim riječima, književnost Bunjevaca i Šokaca u ugarskome Podunavlju nastala u XVIII. stoljeću u znanstvenim se krugovima smatra integralnim dijelom hrvatske književnosti toga doba!

Tomislav Žigmanov

Marija Cindori-Šinković, Eva Bažant, Nevenka Bašić Palković, *Bunjevačko-šokački kalendari : 1868-1914 : Bibliografija*, Grafoprodukt, Subotica, 2011., 160 str.

Nastavljaajući se na raniji bibliografski rad, kojim su obuhvaćene i bibliografije od značaja za podunavske Bunjevce (*Bibliografija Mije Mandića*, Subotica, 1987; *Književni sever (1925-1935) : Bibliografija*, Beograd, 1999; *Neven Zabavno-poučni misečnik za Bunjevce i*

Šokce (1884-1914) : Bibliografija, Beograd-Subotica, 2008) subotičke bibliografkinje Marija Cindori-Šinković, Eva Bažant i Nevenka Bašić Palković nedavno su objavile bibliografiju bunjevačko-šokačkih preporodnih kalendara koji su izlazili u razdoblju 1868.-1914.

U ovoj su bibliografiji autorice kronološki obradile ukupno pet kalendara iz preporodnog razdoblja južnougarskih Hrvata: *Bunjevački kalendar* (1868., 1869.), *Bunjevački i šokački kalendar* (i kao: *Bunjevačko-šokački kalendar*, 1870., 1871., 1879., 1881.), *Subotička danica bunjevačko-šokački kalendar* (koja je izlazila i pod imenima *Bunjevačko-šokački kalendar ili Subotički kalendar*, *Nova danica ili bunjevačko-šokački kalendar*, *Danica ili bunjevačko-šokački kalendar*, 1884.-1914), *Kalendar Katoličkog pučkog saveza* (prvo godište kao: *Danica kalendar Katoličkog pučkog saveza*, 1909.-1914.) i *Zomborski pravi bunjevačko-šokački kalendar* (1882.). Poslije bibliografske građe, u knjizi su članci M. Cindori-Šinković o kratkoj povijesti narodnih kalendara i metodološke napomena uz bibliografiju, te uradak N. Bašić Palković o prvim bunjevačkim kalendarima i listovima. Knjiga završava korištenom literaturom te korisnim kazalima (razriješenih pseudonima, toponima i imenskim) te ilustracijama iz obrađenih kalendara.

Iako je većina sadržaja ove bibliografije već objavljena u *Subotičkoj bibliografiji 1764-1689*, sv. 1 (Subotica, 1988) i *Subotičkoj bibliografiji 1870-1918*, sv. 2 (Subotica, 1993), izvjesne razlike ipak postoje. Najprije, nova bibliografija je dopunjena rarednim *Zomborskim pravim bunjevačko-šokačkim kalendarom* (čiji je jedini broj izašao u Somboru),